

Mandy Robbins – PhD, FHEA, CPsychol, AFBPsS, CSci, Reader in Psychology, Department of Psychology, Glyndŵr University (Wales, United Kingdom).

Email: m.robbins@glyndwr.ac.uk

УДК 378.14

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОДИН З КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАГІСТРІВ

О. І. Хмельницька

У статті проведено теоретичний аналіз компетентнісного підходу як провідного у формуванні професійної культури студентів магістратури. З'ясовано сутність компетентнісного підходу, надано зміст понять компетенція, компетентність, професійна компетентність.

Ключові слова: професійна культура, студент, магістратура, компетентнісний підхід, компетенція, компетентність, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси, що відбуваються в системі освіти, так чи інакше, зв'язують з впровадженням в практику вузу компетентнісного підходу. Безперечні переваги компетентнісного підходу вже визнано в освітніх системах економічно розвинутих країн. Саме наявність компетентностей дає змогу особистості, зокрема, майбутньому фахівцю, практично оперувати здобутими знаннями, застосовувати їх упродовж життя та професійної діяльності. У зв'язку з цим процес формування професійної культури в магістратурі наповнюється новим змістом, стає якісно іншим.

Ці нові орієнтири актуалізують для вищої школи проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців у процесі магістерської підготовки з позиції компетентнісного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Навчання за магістерськими програмами передбачає підготовку фахівців з високим рівнем самостійності та відповідальності у вирішенні професійних завдань. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» «другий

(магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності» [8].

Різномісна підготовка нової генерації фахівців-магістрів із високим рівнем професійної культури стала сьогодні провідним завданням вищих навчальних закладів. Дослідженням з питань організації фахової і професійної підготовки магістрів займаються В. Осадчий, О. Єременко, В. Берега, С. Вітвицька, Т. Бодрова, Н. Батечко, П. Лузан, І. Бабин, В. Ликова, В. Бондар.

Теоретичні та прикладні питання запровадження компетентнісного підходу в освіту ґрунтовно розглянуто в роботах Н. Бібік, В. Байденка, В. Вербицького, С. Вітвицької, Л. Ващенко, Е. Зеєра, І. Зимньої, О. Овчарук, О. Пометун, А. Хугорського та ін.

Останнім часом щораз більше вчених у своїх дослідженнях, пов'язаних з проблемою формування професійної культури у магістратурі як теоретико-методологічну основу використовують компетентнісний підхід, що є виправданим, оскільки саме компетентність є важливішим показником професійної культури та готовності людини до здійснення тієї чи іншої діяльності. Однак питання формування професійної культури майбутніх магістрів залишаються недостатньо дослідженими на сучасному етапі.

Мета статті – висвітлення основних положень компетентнісного підходу щодо формування професійної культури студентів в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окреслимо характерні риси професійної підготовки у магістратурі відповідно до сучасних змін у суспільстві та вищої освіті:

- випереджаючий характер професійної підготовки, що забезпечує готовність випускників до змін та їх орієнтацію на майбутній зміст професійної діяльності;
- адресність та гнучкість професійної підготовки, відповідність потребам регіонального ринку праці;
- орієнтація на систему модернізації освіти та побудова актуального змісту магістерської програми;

– орієнтація навчально-пізнавальної підготовки на розвиток професійних компетентностей як основи професійної культури випускника магістратури.

З урахуванням вищенаведеного, у дослідженні розглядаємо компетентнісний підхід як єдину систему визначення цілей, відбору змісту, організаційного і технологічного забезпечення процесу підготовки студента магістратури на основі визначення професійних компетенцій, що гарантує високий рівень професійної культури і результативність діяльності.

Зазначимо, що науковці по-різному тлумачать поняття компетентнісного підходу.

Останнім часом компетентнісний підхід стає все більш поширеним і претендує на роль концептуальної основи освітньої політики, здійснюваної як державами, так і впливовими міжнародними організаціями, підсилює практичну орієнтацію освіти, підкреслює значення досвіду, умінь та навичок, що спираються на наукові знання [7]. У компетентнісному підході виражається міжнародна тенденція оновлення освіти, яка спрямована на розвиток у цій сфері принципів прозорості, порівнянності і сумісності освітніх стандартів кожної країни з загальноєвропейськими та світовими освітніми стандартами.

В. Байденко разом з іншими авторами [1] компетентнісний підхід розглядає як підхід до проектування результатів освіти, заснований на компетенціях. Автори наголошують, що підхід, заснований на компетенціях, відноситься до ключових методологічних інструментів реалізації цілей Болонського процесу.

С. Вітвицька розглядає компетентнісний підхід через сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності відносно певних процесів і явищ, необхідних щоб якісно та продуктивно діяти відносно них [3, с. 168]. Іншими словами компетентнісний підхід орієнтує систему освіти не тільки на накоплення знань в процесі навчання, а й на вміння використовувати отримані знання, впроваджувати їх у професійну діяльність.

Під впливом нових тенденцій змінюється внутрішня структура професійного світу. На місце загальноприйнятої ієрархії приходять нові актуальні системи, центральне місце в яких займає компетенція та компетентність.

У дослідженнях С. Шишова і В. Кальней указують на такі фактори, які обумовлюють залучення до професійної освіти компетенцій: економічна невизначеність, яка впливає на необхідність пролонгованого підвищення рівня освітньої кваліфікації;

децентралізація процесу прийняття рішень, яка потребує від робітників здатності працювати самостійно, аналізувати складні ситуації і приймати відповідальні рішення; широке впровадження комп'ютерних технологій; знання багатьох мов і культур, що передбачає ґрунтовну підготовку і володіння двома-трьома іноземними мовами [11]. Усе це свідчить про те, що в сучасних умовах ядром якісної професійної освіти мають бути компетенції, покладені в основу проектування освітніх стандартів третього покоління.

В. Байденко та ін. вважають, що компетенції (від лат. *competere* – зустрічати) виступають як:

– характеристика здібностей особистості реалізовувати свої пізнання і досвід в успішній діяльності з високим ступенем саморегулювання, самооцінки, швидкої, гнучкої й адаптивної реакції на динаміку обставин і середовища;

– одна з відмітних особливостей кваліфікацій (ступенів, рівнів);

– відповідність кваліфікаційним вимогам з урахуванням регіональних потреб і запитів на ринку праці;

– уміння виконувати особливі види діяльності і робіт у залежності від поставлених завдань, проблемних ситуацій та ін. Розвиток компетенцій є ціллю освітніх програм. Компетенції формуються у різних курсових одиницях і оцінюються на різних етапах [1].

При цьому поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дає змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі або певній діяльності [6, с. 8-9]. Таке визначення досить повно відповідає специфіці підготовки в умовах сучасного вищого навчального закладу.

У «Європейській кваліфікаційній рамці навчання протягом життя» до «компетентності (компетентностей)» відносять «відповідальність й автономність», тобто здатність фахівця працювати і в автономному режимі вирішувати професійні завдання [13, с. 13]. У документі «Кваліфікаційна рамка європейського простору вищої освіти» «компетентності» представлено як «динамічне поєднання знань, розуміння, умінь і здатностей» [12, с. 9, 17].

Зважаючи на певну розбіжність поглядів щодо трактування понять «компетентність» і «компетенція», ми взяли до уваги положення Національної рамки кваліфікацій України, де визначено такі терміни:

– інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання та/або професійної діяльності;

– компетентність/компетентності – здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості;

– результати навчання – компетентності (знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості), які набуває та/або здатна продемонструвати особа після завершення навчання [9].

Постійна узгодженість між професійною культурою та професійними компетенціями – особливість сучасного професійного світу. Як вважає німецький дослідник і викладач В. Кербер, спираючись на позицію Р. Герцога, пише: «Вивчене застаріває в новій професійно-трудої сфері дуже швидко. Пред'являються нові вимоги: мова йде про навчання протягом усього життя, яке повинно поєднуватися з творчістю, умінням працювати в команді і особистою відповідальністю. ... Все це я хотів би назвати дуже узагальнено «життєві компетенції» людини» [5, с.8, 14].

Сучасні підходи й трактування професійної компетентності досить різні. Так, на думку М.П. Чошанова [10], компетентність – це принципово нова якість професійної підготовки. Цей термін у більшості випадків вживають суто інтуїтивно. Частіше ним визначають високий рівень кваліфікації та професіоналізму спеціаліста. Учений відзначає, що компетентність як специфічна якість сукупності професійних знань та вмінь полягає в такому:

– знання компетентної людини оперативні та мобільні, вони постійно оновлюються;

– компетентність включає як змістовий компонент – знання, так і процесуальний – уміння;

– компетентність передбачає вміння вибирати оптимальні рішення, аргументувати вибір, тобто мати критичне мислення.

Розглянемо тлумачення поняття в Енциклопедії освіти. «Професійна компетентність (лат. *professio* – офіційно оголошене заняття; *compete* – досягати, відповідати, підходити) – інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця. Компетентність – це сукупність знань і вмінь, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовувати сучасну інформацію щодо певної галузі виробництва [4, с. 722].

Сутність концептуальних вимог до професійної компетентності зводиться до розширення знань, умінь і навичок, необхідних для

підвищення ефективності професійної діяльності та життєдіяльності в цілому.

Професійна компетентність – це оціночна категорія, яка характеризує людину як суб'єкта спеціалізованої діяльності в системі суспільної праці. Вона включає:

– систему ціннісних орієнтацій особистості;

– концептуальні знання про сутність процесу і продукту діяльності;

– апробовані у власному досвіді способи діяльності (розумові, предметні, організаційні. Комунікативні, інформаційні та ін.);

– досвід виконання цієї діяльності в стандартних і проблемних умовах;

– здатність до рефлексії, виявленню труднощів і пошуку шляхів їх подолання, відповідальність за результати діяльності.

Причому природа компетентності така, що вона може виявлятися тільки в органічній єдності з цінностями людини, за наявності ціннісно-смиислового ставлення, глибокої особистісної зацікавленості майбутнього фахівця в даному виді діяльності [2, с. 8].

Процес формування професійної компетентності студентів як мети професійного навчання, регламентується відповідними державними документами: освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою підготовки фахівців певного напрямку та спеціальності. Соціальне замовлення суспільства виражається у вимогах до результатів професійної освіти, які формуються у вигляді компетенцій.

Формування професійної компетентності майбутнього спеціаліста у процесі оволодіння їм професійною культурою передбачає:

- з однієї сторони, перебудову освітнього процесу, розробку варіативного компоненту змісту освіти відповідно запитам особистості та ринку праці, а також залучення усіх соціокультурних структур, що приймають участь в освітньому процесі (роботодавців, представників професійних об'єднань, науки, культури), до створення умов для забезпечення та оцінки якості підготовки спеціалістів;

- з іншої сторони, включення студентів і викладачів у різні види діяльності: творчу, суспільну, дослідницьку, культурну, комунікативну, квазіпрофесійну.

Висновки дослідження і перспективи подальших досліджень. Формування професійної культури з позиції компетентнісного підходу відбувається шляхом придбання під час навчання суми компетенцій, які

є комбінацією характеристик (що відносяться до знань і їх застосування, умінь, навичок, здібностей, цінностей і особистих якостей) і дозволяють забезпечити виконання професійних обов'язків на високому рівні.

Розвиток професійної компетентності студентів здійснюється через професійно спрямовану навчально-пізнавальну діяльність, яка включає в себе залучення студентів магістратури у процес самостійного пошуку нових знань; опанування нових способів діяльності; через методи використання різноманітних форм роботи. Засобом розвитку професійної компетентності є зміст навчального матеріалу дисциплін, що характеризується професійною значущістю для студента. Тому важливим аспектом цього процесу є удосконалення відповідних навчальних планів і програм з урахуванням формування професійних компетентностей, які є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства.

Література

1. Болонский процесс (на основе опыта мониторингового исследования) : глосса-рий / [авт.-сост. : В. И. Байденко, О. Л. Ворожейкина, Е. Н. Карачарова и др.] ; под науч. ред. д-ра пед. наук, проф. В. И. Байденко и д-ра техн. наук, проф. Н. А. Селез-невой. – М. : Исслед. центр проблем качества подготовки спец., 2009. – 148 с.
2. Болотов В.А., Сериков В.В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе / Педагогика, 2003, № 10. – С. 8-14.
3. Вітвицька С. С. Педагогічна підготовка магістрів в умовах ступеневої освіти: теоретико-методологічний аспект [Текст] : [монографія] / С. С. Вітвицька ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 434 с..
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України [головний ред. В. Г. Кремень]. - К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Кербер В. Качества, необходимые специалистам в будущем / Профессиональная культура и тенденции развития общества. – Архангельск, 2003. – С. 8.
6. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с. – (Б-ка з освітньої політики).
7. Нагач М. В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США [текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 [спец. «Теорія і методика професійної освіти»] / М. В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
8. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій України : постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF>
10. Чошанов, М.А. Теория и технология проблемно-модульного обучения в профессиональной школе: Автореф. дис...д-ра пед. наук / М.А. Чошанов. – Казань, 1996. – 45 с.
11. Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе / С.Е.Шишов, В.А.Кальней. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 354 с.
12. Tunmg Education Structures in Europe. 2nd EdMon. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tunmg.umdeusto.org>. - 2008.
13. The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF). [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture.
14. Herzog, Roman; Rede zur Eröffnung des Paderborner Podiums im Heinz Nixdorf-Museums Forum am 9. Juni 1998.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД КАК ОДИН ИЗ КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПОДХОДОВ К ФОРМИРОВАНИЮ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ МАГИСТРОВ

О. И. Хмельницкая

В статье проведен теоретический анализ компетентностного подхода как ведущего в формировании профессиональной культуры студентов магистратуры. Выяснена сущность компетентностного подхода, раскрыто содержание понятий компетенция, компетентность, профессиональная компетентность.

Ключевые слова: профессиональная культура, студент, магистратура, компетентностный подход, компетенция, компетентность, профессиональная компетентность.

COMPETENCE APPROACH AS ONE OF CONCEPTUAL APPROACH TO THE FORMATION OF PROFESSIONAL CULTURE MASTERS

O. I. Khmelnytska

The theoretical analysis of the competence-based approach as the key one in the shaping of the professional culture of graduate students has been made in the article. The gist of the competency approach has been clarified, the meaning of the concepts of competence, expert knowledge, professional competence have been disclosed.

Keywords: *professional culture, student, MA course, competence-based approach, competence, expert knowledge, professional competence.*

Хмельницька Олена Іванівна – заступник завідувача магістратури державного управління Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Северодонецьк, Україна).

E-mail: khmelni.elena@yandex.ru.

Khmel'nytska Olena Ivanivna – Assistant Manager of the State Administration Master Course of the Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Severodonetsk, Ukraine).

E-mail: khmelni.elena@yandex.ru.

УДК 3637:177.72:378.147

ВИХОВАННЯ МИЛОСЕРДЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. Д. Шинкарук

У статті уточнено сутність понять «милосердя», «педагогічне милосердя»; запропоновано програму семінару-практикуму «Виховуємо милосердя», завданням якого є: розширити уявлення майбутніх педагогів про сутність та зміст феномена «милосердя»; розкрито форми і методи виховання милосердя майбутніх педагогів на прикладі гуманітарно-педагогічного факультету НУБіП України.

Ключові слова: *майбутні педагоги, милосердя, виховання милосердя, педагогічне милосердя, позааудиторна діяльність, форми і методи виховання милосердя.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Проблема виховання милосердя є пріоритетною для сучасного українського суспільства. Це пов'язано з виникненням в українському суспільстві стихійної, деструктивної для розвитку особистості, небезпечної за своїми наслідками ситуації (АТО, переселенці та біженці із Криму та сходу України), що, у свою чергу, сприяє загостренню політичних, економічних суперечностей, призводить до зміни життєвих цінностей та ідеалів, що виявляється у жорстокості, цинізмі та байдужості у людських взаєминах.

Особливої актуальності набуває проблема виховання милосердя у майбутніх педагогів, оскільки виховати милосердя у молодого покоління зможе тільки милосердний педагог, який розділяє ідеї гуманізму і ненасилля в педагогічному процесі та сам є їх носієм.

Милосердний педагог готовий прийняти на себе труднощі у вирішенні проблем дитини через діяльну педагогічну підтримку, щиро любить дітей, виявляє доброту, співчуття, співпереживання, чуйність, турботу до оточуючих, доброзичливість та зацікавленість у результатах та досягненнях своїх учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. У контексті нашого дослідження великого значення набувають філософсько-методологічні засади підготовки вчителя до освітньо-виховної діяльності (В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Краєвський, І. Підласий, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.); основні положення психології про особливості праці вчителя (Г. Балл, І. Бех та ін.); особливості професійної підготовки вчителя у вищому навчальному закладі (О. Абдуліна, Р. Гуревич, Н. Мойсеюк, І. Сопівник, Р. Сопівник, Г. Шевченко, Н. Щуркова та ін.).

Проблема милосердя знайшла відображення у працях філософів (О. Дробницького, Р. Дружиніна, О. Здравомислова, В. Зеньковського, В. Розанова, В. Соловйова, А. Швейцера та ін.); психологів (Б. Ананьєва, І. Беха, Г. Люблінської, С. Каргаполовцева, М. Корепованової, В. Кортило, В. М'ясищева, О. Петровського, К. Роджерса, О. Шовкомуд, П. Якобсона та ін.).

Вихованню гуманних почуттів у молодого покоління присвячено наукові розвідки (І. Бужиної, Л. Канішевської, В. Киричок, Д. Пашенка, О. Савченко, Н. Химич та ін.).

Однак проблему виховання милосердя не можна назвати достатньо вивченою, оскільки такий її аспект, як виховання милосердя у майбутніх учителів у позааудиторній діяльності, майже не досліджувався.

Мета статті – уточнити сутність понять «милосердя», «педагогічне милосердя», обґрунтувати окремі аспекти методики виховання милосердя майбутніх педагогів на прикладі гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Поняття «милосердя»